

Naknada štete prouzročene povredom prava na poštovanje obiteljskog života

Bukovac Puvača, Maja; Winkler, Sandra

Source / Izvornik: **Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2023, 44, 107 - 131**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.30925/zpfsr.44.1.5>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:274754>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

PRAVRI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

NAKNADA ŠTETE PROUZROČENE POVREDOM PRAVA NA POŠTOVANJE OBITELJSKOG ŽIVOTA

Prof. dr. sc. Maja Bukovac Puvača*
Izv. prof. dr. sc. Sandra Winkler**

UDK 347.426.4:342.721
<https://doi.org/10.30925/zpfsr.44.1.5>
Ur.: 23. siječnja 2023.
Pr.: 27. veljače 2023.
Izvorni znanstveni rad

Sažetak

Tema je ovoga rada problem naknade štete prouzročene povredom prava na poštovanje obiteljskog života. U prvom dijelu rada autorice će razmotriti međuodnos nadnacionalnih i nacionalnih pravnih izvora čije kombinirano tumačenje omogućuje prepoznavanje minimalnih standarda zaštite obiteljskog života te dati prikaz različitih životnih situacija koje mogu biti obuhvaćene pojmom „obiteljski život“. Nakon toga će nastojati, na temelju odluka ESLJP-a i Ustavnog suda RH, prikazati koja se pitanja u pogledu naknade štete prouzročene povredom toga prava mogu istaknuti kao najspornija. Prvo će prikazati kriterije koje pri odlučivanju o pravednoj naknadi na temelju čl. 41. EKLJP-a primjenjuje ESLJP i odluke toga suda u presudama protiv Republike Hrvatske. Nakon toga će navesti primjere odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske u kojima je utvrđeno da je došlo do povrede prava na poštovanje obiteljskog života i istaknuti neka pitanja koja se otvaraju nakon takvih odluka u pogledu odgovornosti za njima prouzročenu štetu. Polazeći od činjenice da se, bez obzira na to je li konkretnu povredu utvrdio ESLJP ili Ustavni sud RH, radi o istoj povredi i istoj šteti, autorice zaključuju da bi, kao što se teži postojanju i primjeni zajedničkih minimalnih standarda u normiranju samoga pojma obiteljski život, trebalo težiti i zajedničkim minimalnim standardima odštetnopravne pozicije njegovom povredom pogođenih pojedinaca.

Ključne riječi: *ljudska prava; obiteljski život; šteta; pravična naknada; Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.*

* Dr. sc. Maja Bukovac Puvača, redovita profesorica, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet; maja.bukovac.puvaca@pravri.uniri.hr. ORCID: orcid.org/0000-0003-3266-2108.

** Dr. sc. Sandra Winkler, izvanredna profesorica, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet; sandra.winkler@pravri.uniri.hr. ORCID: orcid.org/0000-0003-1639-6823.

1. UVOD

U državama članicama Europske unije pravo na poštovanje obiteljskog života na nacionalnoj razini jamče i štite nacionalni ustavi i Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda,¹ a na razini Unije Povelja Europske unije o temeljnim pravima² koja obvezuje institucije i tijela EU-a i nacionalna tijela svih država članica kada ona primjenjuju pravo EU-a.³ Ova granica između područja primjene Povelje i primjene nacionalnih ustava i EKLJP-a kod zaštite prava na poštovanje obiteljskog života znači da u Republici Hrvatskoj do povrede prava na poštovanje obiteljskog života koje jamče čl. 35. Ustava Republike Hrvatske⁴ i čl. 8. EKLJP⁵ dolazi pri primjeni nacionalnoga prava, a povredi prava iz čl. 7. Povelje⁶ pri primjeni europskog prava. Kada ESLJP utvrdi da je država povrijedila svoje obveze u pogledu poštovanja obiteljskog života pojedinca, na temelju čl. 41. EKLJP-a može mu dosuditi pravednu naknadu za njome prouzročenu štetu. Mehanizam zaštite ljudskih prava predviđen EKLJP-om uspostavljen je kao supsidijaran onome na nacionalnoj razini i treba se aktivirati samo ako mehanizmi zaštite tih prava u državi članici nisu učinkoviti i ne daju rezultate. Osnovano je za pretpostaviti da će nacionalni sustav zaštite biti učinkovit samo ako sva uključena tijela postupaju u skladu s očekivanim standardima. Stoga je pozivanje na njih i praksu ESLJP-a te postupanje u skladu s njima nužno u svim domaćim postupcima pred hrvatskim tijelima i to od najnižih stupnjeva odlučivanja u nekom predmetu. U suprotnom je država članica odgovorna za povredu konvencijskih prava, odnosno za tim povredama prouzročenu štetu.

S obzirom na to da se Ustavni sud u svojoj praksi poziva na praksu ESLJP-a i pri odlučivanju o potencijalnoj povredi prava na obiteljski život rukovodi se istim načelima pojedinci bi i u pogledu prava na naknadu štete koja je tom povredom prouzročena trebali imati i donekle usporedivu poziciju, odnosno na raspolaganju bi im trebali biti barem jednako učinkoviti mehanizmi njezinog popravljivanja. Šteta koju pojedinac trpi kao posljedicu određene povrede prava na poštovanje obiteljskog života iste je prirode i opsega bez obzira na to je li povredu utvrdio ESLJP ili

- 1 Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 18/97., 6/99., 7/99. (ispravak), 14/02., 13/03., 9/05., 1/06., 2/10., 13/17. (dalje: EKLJP ili Konvencija).
- 2 Povelja Europske unije o temeljnim pravima, SL EU C 202 od 7. lipnja 2016. (dalje: Povelja). Konsolidirana verzija Ugovora o EU-a (UEU) i Ugovora o funkcioniranju EU (UFEU) i Povelja Europske unije o temeljnim pravima, SL C 202, 7.6.2016.
- 3 Čl. 51. st. 1. Povelje.
- 4 „Svaku se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti.“ Čl. 5. Ustava Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90., 135/97., 8/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 76/10., 85/10., 5/14. (dalje: Ustav).
- 5 „1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih“ (čl. 8. Konvencije).
- 6 „Svatko ima pravo na poštovanje svojeg privatnog i obiteljskog života, doma i komuniciranja“ (čl. 7. Povelje).

Ustavni sud RH. Svaki je od slučajeva tih povreda specifičan, slična povreda u različitim okolnostima pojedinog slučaja može prouzročiti različitu štetu, a pojedinci pretrpjeti drukčije oblike i opsege šteta. Zbog prirode povrijeđenog dobra, kod ovih povreda prevladavaju neimovinski gubici. Njih je, naravno, nemoguće precizno objektivno izmjeriti, ali je svakako moguće pri njihovu popravljaju rukovoditi se nekim objektivnim kriterijima. Stoga je potrebno istražiti kojim se kriterijima pri dosuđivanju naknade štete (tzv. pravedne naknade iz čl. 41. EKLJP-a) rukovodi ESLJP i ocijeniti jesu li oni i u kojoj mjeri primjenjivi i u postupcima za naknadu štete od države pred našim sudovima.

Problem odnosa „odštetnog prava“ iz čl. 41. EKLJP-a i odštetnoga prava nacionalnih sustava svakako zaslužuje analizu koja prelazi okvire ovoga rada,⁷ kao i pitanje odnosa odgovornosti države za štetu općenito i odgovornosti države za povrede obveza iz EKLJP-a, koje se zbog brojnih specifičnosti ne mogu poistovjetiti.⁸ Ono što nije sporno je da pri popravljaju štete nacionalni pravni sustav treba poštovati načela kojima se rukovodi ESLJP i težiti tomu da su iznosi naknada barem toliki da odvrćaju oštećenike od obraćanja tome sudu.⁹ Pravo na poštovanje obiteljskog života u svojim je brojnim aspektima toliko složeno da se za problem štete kao posljedice njegove povrede i odgovornosti za istu u ovom radu mogu samo istaknuti neka sporna pitanja i potaknuti na razmišljanje i daljnje rasprave o njima. ESLJP smatra da je „od temeljne važnosti da sami nacionalni sudovi pružaju naknadu za kršenje njezinih odredbi, pri čemu sud obavlja nadzornu ulogu prema načelu supsidijarnosti“.¹⁰ Sama sumnja u učinkovitost domaćih pravnih sredstava (u ovom slučaju onih koja bi podnositelj mogao koristiti da bi ostvario pravo na naknadu štete) ne oslobađa podnositelja obveze iz čl. 35. EKLJP-a¹¹ da prije podnošenja tužbe ESLJP-u iscrpi sva dostupna i učinkovita pravna sredstva u domaćem pravu. Takvo domaće sredstvo kada je u pitanju naknada štete prouzročene povredom građanski je postupak za naknadu štete.¹² Međutim, ESLJP će donijeti odluku i prije dovršetka svih postupaka pred domaćim tijelima ako duljina njihova trajanja predstavlja

7 Vidi: Attila Fenyves et al., *Tort Law in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights* (Berlin, Boston: Walter de Gruyter, 2011.).

8 Za naše pravo o tome vidi: Gabrijela Mihelčić i Maša Marochini Zrinski, „Suživot negatorijske zaštite od imisija i prava na život u zdravoj životnoj sredini“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 39, br. 1 (2018): 241-266.

9 Za pojedine europske odštetnopravne sustave i probleme s kojima se suočavaju pri recepciji EKLJP-a vidi: Helen Keller i Alec Stone-Sweet, eds., *A Europe of Rights: The Impact of the ECHR on National Legal Systems* (New York: Oxford University Press, 2008.).

10 ESLJP, Koch protiv Njemačke, br. zahtjeva 497/09 od 19. srpnja 2012., toč. 69; *It is fundamental to the machinery of protection established by the Convention that the national systems themselves provide redress for breaches of its provisions, with the Court exercising a supervisory role subject to the principle of subsidiarity.*

11 Čl. 35. st. 1. Konvencije: „1. Sud može razmatrati predmet samo nakon što su iscrpljena sva raspoloživa domaća pravna sredstva, u skladu s općeprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i unutar razdoblja od četiri mjeseci od dana donošenja konačne odluke“.

12 Vidi: ESLJP, C. i D. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 43317/07 od 14. listopada 2010. (odluka o nedopuštenosti).

povredu nekoga drugog konvencijskog prava (ponajprije čl. 6. Konvencije).¹³ U postupcima u kojima je mogućnost povrede prava na poštovanje obiteljskog života visoka, nerijetko, nažalost dolazi do opetovanih povreda toga prava. Kada se uzme u obzir činjenica da do njegove povrede katkad dolazi u kombinaciji s povredama nekih drugih konvencijskih prava,¹⁴ pitanje naknade štete postaje još složenije i potiče na razmišljanje o potrebi uspostave posebnih mehanizama njihovih naknada u našem pravu.

2. PRAVO NA POŠTOVANJE OBITELJSKOG ŽIVOTA

Počevši od uvodno spomenutih nadnacionalnih pravnih izvora koji afirmiraju pravo na poštovanje obiteljskog života, valja ponajprije analizirati čl. 8. EKLJP-a, kako bi se kasnije mogao usporediti s recentnijim čl. 7. Povelje. Naime, njihova kombinirana raščlamba služit će propitivanju postoji li uopće zajednička težnja (i je li potrebna?) za definiranje jedinstvenoga koncepta obiteljskog života. Na tom je putu iznimno važan ustrajan rad europskih sudaca (posebno strazburških) koji kroz bogatu sudsku praksu kontinuirano pokušavaju definirati obiteljski život. *Prima facie*, definiranje obiteljskog života doima se jednostavnim, gotovo banalnim zadatkom. No, kad se malo bolje razmisli, shvati se kako je zapravo riječ o prilično nedosežnom pojmu. Posebno kada se njime bave pravnici koji proučavaju nacionalno privatno pravo, vrlo je lako završiti u zamci povezivanja pojma obiteljskog života s pojedinačnim obiteljskopравnim institutima. No, kao što Omejec jasno ističe: „potrebno je strogo razlikovati institute obiteljskog prava kako su definirani u nacionalnom pravu od pojma obiteljskog života kao društvenog odnosa koji se smatra zaštićenim konvencijskim dobrom“.¹⁵ Premda se obiteljsko pravo, kao i mnoge druge grane privatnog prava,¹⁶ neminovno mijenjalo pod utjecajem razvoja i unaprjeđenja temeljnih ljudskih prava (pa tako i prava na poštovanje obiteljskoga života), nužno je imati na umu da je prema konvencijskom pravu obiteljski život puno širi pojam od samih odnosa koji su u inom pravu uređeni kao obiteljski odnosi.

Članak 8. EKLJP-a zapravo obuhvaća brojne aspekte društvenoga života pojedinca, a obiteljski je život samo jedno od „zaštićenih područja“.¹⁷ Naime, tu

13 Vidi: ESLJP, M. i M. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 10161/13 od 3. rujna 2015.

14 Za potrebe obrade ove teme, autorice su povredu prava na poštovanje obiteljskog života promatrale izdvojeno od ostalih konvencijskih prava i njihovih povreda. Neki su podnositelji više puta u svezi s istim predmetom, ali na temelju različitih povreda ostvarili pravo na naknadu pred ESLJP-om.

15 Jasna Omejec, „Značenje i doseg prava na poštovanje obiteljskog života u praksi Europskog suda za ljudska prava“, u: *Presude o roditeljskoj skrbi Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, ur. Dubravka Hrabar (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021.), 5.

16 Upućuje se na: Tatjana Josipović, „The Role of Human Rights and Fundamental Freedoms for the Development of Croatian Private Law“, u: *The Influence of Human Rights and Basic Rights in Private Law*, eds. Verica Trstenjak i Petra Weingerl (Cham: Springer International Publishing Switzerland, 2016.), 238.

17 Omejec, *Značenje i doseg prava na poštovanje obiteljskog života u praksi Europskog suda za ljudska prava*, 1-2. Upućuje se i na: Helen Keller, „Article 8 in the System of the Convention“,

se istodobno isprepliću, ali i razlikuju, zaštićena područja poput privatnog života, obiteljskog života, doma i dopisivanja. Zanemarujući područja doma i dopisivanja, valja ipak naglasiti kako je neizbježno i nužno razlikovanje područja privatnog i obiteljskog života. Zamišljajući ta dva odvojena prava kao dva kruga, neminovno je da je opseg privatnog života uvijek veći u odnosu na obiteljski život. Što je razlika između ta dva kruga veća to je definicija obiteljskog života uža. Te se razlike uvelike očituju kada se na tumačenje pojma obiteljski život gleda s perspektive nacionalnog prava. Razlike od države članice do države članice (Vijeća Europe) mogu biti velike zbog različitih kulturoloških, vjerskih, društvenih, moralnih i drugih pristupa.¹⁸

Stoga je nužno istaknuti kako se s pomoću sudske prakse ESLJP-a kroz godine kontinuirano gradi i nadograđuje autonomni koncept obiteljskog života koji se odmiče od utjecaja nacionalnih prava. U tome zapravo leži istodobno snaga i slabost „obiteljskog života“ kao pojma koji u konkretnoj primjeni nije uvijek razumljiv pravicima pojedinačnih sustava koji se s njime susreću. Njime se istodobno na istovjetan način u svim pravnim poredcima afirmira jedinstveno temeljno ljudsko pravo na poštovanje obiteljskog života.

Upravo zbog velikih razlika u poimanju obiteljskog života između država, ESLJP razvija u svom radu, tzv. doktrinu područja slobodne prosudbe (engl. *margin of appreciation*). Time zapravo Sud ostavlja dijelom i domaćem zakonodavstvu mogućnost da slobodno prosudi u vezi s uređenjem određenih pravnih pitanja u različitim područjima života. Pritom među njima zacijelo vrlo delikatna nastaju upravo ona unutar obiteljskih odnosa, budući da su „prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života povezana sa složenim pitanjima prosudbe osobne i društvene moralnosti“.¹⁹

Ipak, uz sav taj oprez, koji je očit u definiranju pojma obiteljski život, u literaturi se opaža pokušaj njegova određivanja. U doba pluralizma obiteljskih zajednica, zacijelo se može utvrditi da se u pojam „obiteljski život“ uvršćuju brak i ostale obiteljske zajednice (osoba različitog ili istog spola) u kojima biva prepoznato postojanje istoga tog *animusa*. Konkretno, misli se na registrirane zajednice, kao i na *de facto* zajednice. Upravo se ta faktička komponenta obiteljskog života ističe kao stalnost u njegovu kvalificiranju koji ima karakteristike bliskosti, zajedništva i intimnosti kao „obiteljski život“. Potpuno je jasno da se u tim različitim zajednicama kvalificira kao obiteljski život odnos između roditelja i djece i to bez razlikovanja između djece bračnog ili izvanbračnog statusa te neovisno o činjenici žive li roditelji i djeca zajedno ili ne. Štoviše, među odnose koji izražavaju „privatan život u obiteljskim stvarima“ ubrajaju se odnosi između djeteta i bake i djeda, kao i odnosi s drugim članovima obitelji i bliskim osobama. Naime, nerijetko ESLJP priznaje

u: *Family Forms and Parenthood*, eds. Andrea Büchler i Helen Keller (Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2016.), 1-28.

18 Andrea Büchler, „The Right to Respect for Private and Family Life“, u: *Family Forms and Parenthood*, eds. Andrea Büchler i Helen Keller (Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2016.), 29-59.

19 Omejec, *Značenje i doseg prava na poštovanje obiteljskog života u praksi Europskog suda za ljudska prava*, 14. Autorica jasno ističe kako to sve proizlazi iz konstatacije da: „nije moguće naći jedinstvenu europsku koncepciju morala“.

pravo na poštovanje obiteljskog života i kod onih bliskih odnosa u kojima osobe nisu međusobno vezane srodstvom po krvi, kao ni tazbinskim ili posvojenjem, ali su ipak vezane intimnim i emocionalnim odnosom.²⁰

Odredba čl. 8. st. 2. EKLJP-a zabranjuje državi (javnoj vlasti) miješanje u ostvarivanje prava na obiteljski život. Cilj je ove odredbe štiti pojedinca od proizvoljnog uplitanja javne vlasti. Konkretno, jasno se može iščitati zabrana miješanja, osim u izričito navedenim situacijama, odnosno kada je miješanje „u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih“. Naime, u nabrojanim situacijama miješanje javne vlasti može biti dopušteno na temelju zakona ili nužno u demokratskom društvu. Ta se zabrana miješanja u konvencijskom pravu kvalificira kao negativna obveza države. No toj se glavnoj i osnovnoj obvezi nedjelovanja (neuplitanja), dodaje pozitivna obveza države (javne vlasti) kako bi poduzela odgovarajuće mjere radi osiguranja poštovanja privatnog i obiteljskog života.

Teško je prepoznati granicu između negativnih i pozitivnih obveza nametnutih državama na temelju čl. 8. st. 2., odnosno teško ju je precizno definirati. Ipak, doima se prilično jasnim da država u cilju ispunjavanja tih obveza mora pronaći ravnotežu između suprotstavljenih općih i pojedinačnih interesa.²¹

Gotovo pola stoljeća kasnije, Povelja o temeljnim pravima EU-a u čl. 7. štiti pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života odredbom koja praktički u cijelosti odgovara čl. 8. EKLJP-a: „Svatko ima pravo na poštovanje svojeg privatnog i obiteljskog života, doma i komuniciranja“. Jedina razlika u tekstu ogledava se u tomu što je izabran moderniji izraz „komuniciranje“ umjesto „dopisivanje“. No, što se tiče ostalog, može se tvrditi da odredba odgovora *in toto* čl. 8. EKLJP-a. Uistinu to je dokaz unakrsnog oplođivanja različitih pravnih izvora, odnosno rezultat procesa europeizacije prava kroz prizmu afirmacije temeljnih ljudskih prava.²²

U obiteljskopravnoj doktrini ističe se razlika između privatnog i obiteljskog života tvrdeći da „obiteljski život je uvijek i privatni život, a privatni život ne podvodi se uvijek pod obiteljski, jer obuhvaća daleko veći broj životnih situacija“.²³ Kada je u

20 Vidi: ESLJP, *Paradiso i Campanelli protiv Italije*, br. zahtjeva 25358/12 od 24. siječnja 2017. Koliko zapravo konvencijsko pravo utječe i na nacionalno pravo razvidno je i u našem pravu: *Obiteljski zakon*, Narodne novine, br. 103/15., 98/19., 47/20. (dalje: ObZ). Preciznije, čl. 120. st. 2. ObZ-a glasi: „Pravo na ostvarivanje osobnih odnosa imaju obostrano dijete i druge osobe ako su dulje vrijeme živjele u obitelji s djetetom, kroz to se vrijeme brinule o djetetu i s njim imaju razvijen emocionalni odnos“. Vidi: Steve Peers et al., eds. *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary, Article 7 (Family Life Aspects)* (Oxford, New York, Dublin: Hart Publishing, 2021.), 210.

21 Omejec, *Značenje i doseg prava na poštovanje obiteljskog života u praksi Europskog suda za ljudska prava*, 12. Autorica ističe kako „pozitivne obveze države posebno su naglašene u privatnopravnim odnosima (tzv. horizontalni učinak konvencijskih prava u odnosima između privatnih osoba)“.

22 Vidi Sandra Winkler, „Obiteljski odnosi“, u: *Europsko privatno pravo – posebni dio*, ur. Emilia Miščenić et al. (Zagreb: Školska knjiga, 2021.), 455.

23 Aleksandra Korać Graovac, „Povelja o temeljnim pravima Europske unije i obiteljsko pravo“,

pitanju definiranje pojma „obiteljski život“, u kontekstu čl. 7. Povelje može se pratiti isti *file rouge* koji nas je vodio u definiranju toga pojma u čl. 8. EKLJP-a.²⁴ Štoviše, gotovo da se i ne može ovaj čl. tumačiti bez povezivanja s Konvencijom. Napose, iznimno je važna sudska praksa, osobito ESLJP, premda se u posljednje vrijeme i Sud EU-a počeo baviti tim pitanjima. Zapravo, činjenica da su čl. 7. Povelje i čl. 8. EKLJP-a usko povezani utjecala je i na rastuću važnost sudske prakse osobito pri upućivanju jednog suda na sudsku praksu drugoga. Time se osnažuje autonomno tumačenje pojma obiteljskog života.

Valja ipak naglasiti da za razliku od Konvencije, Povelja ne obuhvaća u čl. 7. dodatni stavak koji uređuje položaj javne vlasti u kontekstu zaštite prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života. Također, premda se Sud EU-a često poziva na Povelju u svojim odlukama, ipak se ne smije zaboraviti da način njihova rada počiva na različitim osnovama, što katkad dovodi i do različitih argumentacija.

U ovom je dijelu preostalo analizirati pojam „obiteljski život“ u domaćem pravu. Prema čl. 35. Ustava RH „svakom se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti“. Susrećemo se s lapidarnom ustavnom odredbom koja je zapravo iznimno važna. Naime, Smerdel jasno ističe da je: „teško navesti sve načine na koje te temeljne vrijednosti demokratskog društva, utemeljenog na slobodi i jednakosti pred zakonom, mogu biti povrijeđene“.²⁵ Nadalje, u doktrini se jasno ističe kako je iz ove: „ustavne stipulacije izveden cijeli niz konkretnih zahtjeva, koji se na prvom mjestu odnose na postupanje javnih vlasti prema pojedincima“.²⁶ Potpuno je jasno da se u ovoj ustavnoj odredbi mogu prepoznati isti imperativi koji su ranije razaznati u analiziranim odredbama EKLJP-a i Povelje. Jezično gledano valja naglasiti da se u nadnacionalnim izvorima koristi izraz „privatan“, dok se u Ustavu RH nailazi na izraz „osoban“. No, za potrebe ovoga rada i imajući u vidu zadana ograničenja, ovo pitanje ovdje nije toliko bitno. Ono što jest relevantno je činjenica da se i u tuzemnom pravu razlikuju ta dva različita pojma i prava. Također, valja naglasiti da ustavotvorac jasno razlikuje zaštitu prava na obiteljski život od zaštite obiteljskih odnosa (od čl. 62. do 65. Ustava). Tako i postojeća sudska praksa Ustavnog suda upozorava na način kako se tumači pojam „obiteljski život“ u domaćem pravu te koliko je to važno pri interpretaciji jurisprudencija ponajprije ESLJP-a, ali i Suda EU-a.

u: *Europsko obiteljsko pravo*, ur. Aleksandra Korać Graovac i Irena Majstorović (Zagreb: Narodne novine, 2013.), 37. Također vidi: Irena Majstorović, Ivan Šimović i Tena Hoško, „Obiteljsko pravo“, u: *Privatno pravo Europske unije - posebni dio*, ur. Tatjana Josipović (Zagreb: Narodne novine, 2022.), 772 *et seq.* Također, Büchler, *The Right to Respect for Private and Family Life*, 30.

24 Peers et al., *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, 195.

25 Doslovno citirano Branko Smerdel, *Ustavno uređenje europske Hrvatske* (Zagreb: Narodne novine, 2020.), 344.

26 Jasno ističe Smerdel, *Ustavno uređenje europske Hrvatske*, 344.

3. POVREDE PRAVA NA POŠTOVANJE OBITELJSKOG ŽIVOTA UTVRĐENE ODLUKAMA ESLJP PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE I ZA NJIH DOSUĐENE NAKNADE

3.1. Članak 41. EKLJP-a kao temelj za dosuđivanje naknade štete i kriteriji kojima se rukovodi ESLJP

„Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarne pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci“ (čl. 41. EKLJP). Od svoga donošenja, ova je odredba izazivala rasprave i bila podložna kritikama, ali je i danas, prva takva odredba u nekom međunarodnom ugovoru koja za njegovo kršenje daje neposredno pravo na naknadu pojedincu, najčešće korišteno sredstvo ispravljanja povreda konvencijskih prava. Kao zamjena za povrat u prijašnje stanje (lat. *restitutio in integrum*) novčana naknada koja se na temelju čl. 41. ESLJP-a dosuđuje ima svoje jasne prednosti, iako katkad iz dosuđenih iznosa nije odmah jasno kojim se kriterijima pri njenom dosuđivanju ESLJP rukovodio.

Sud ima naputak za postupanje sa zahtjevima za pravednu naknadu.²⁷ Temeljno je pravilo koje proizlazi iz same odredbe čl. 41. EKLJP-a da dosuđivanje te naknade nije automatska posljedica utvrđivanja da je došlo do povrede, već se ona dosuđuje samo ako nacionalno pravo omogućava samo djelomičnu odštetu, a i tada, samo „po potrebi“.²⁸ Uzimajući u obzir sve okolnosti pojedinoga slučaja ESLJP će naknadu dosuditi samo ako je smatra pravednom (lat. *just*). Može zaključiti i da nema potrebe dosuditi je, jer je utvrđenje da je došlo do povrede samo po sebi dostatan oblik popravljivanja te štete.²⁹ Od svih predmeta protiv Republike Hrvatske zbog povreda prava na poštovanje obiteljskog života u kojima je utvrdio povredu toga prava i podnositelj podnio zahtjev za naknadom, ESLJP je do takvoga zaključka došao samo u predmetu Vujica protiv Hrvatske.³⁰ Ovdje je, s obzirom na to da podnositeljica može tražiti promjenu odluke o skrbi nad najmlađim djetetom zbog bitno promijenjenih okolnosti, kao i posebnih okolnosti predmeta i razloga na temelju kojih je utvrdio povredu čl. 8. Konvencije, Sud smatrao da je utvrđivanje povrede samo po sebi dostatna i pravedna naknadu za bilo koju pretrpljenu neimovinsku štetu.³¹

Po načelu pravednosti, sud može dosuditi i manji iznos od stvarno pretrpljene štete ili troškova i izdataka ili uopće ne dosuditi naknadu. Pri odlučivanju o visini naknade može uzeti u obzir situaciju podnositelja i države kao subjekta odgovornog za zaštitu javnog interesa te gospodarske prilike u njoj, može se i rukovoditi domaćim standardima naknade štete, ali njima nije vezan.³²

Rokovi i druge formalne pretpostavke za podnošenje zahtjeva za pravednu

27 Izdao ga je predsjednik Suda u skladu s pravilom 32. Poslovnika suda 28. ožujka 2007., pristup 20. siječnja 2023., https://www.echr.coe.int/Documents/PD_satisfaction_claims_HRV.pdf.

28 Uvod, toč. 1. Naputka.

29 Uvod, toč. 2. Naputka.

30 ESLJP, Vujica protiv Hrvatske, br. zahtjeva 56163/12 od 8. listopada 2015.

31 ESLJP, Vujica protiv Hrvatske, br. zahtjeva 56163/12 od 8. listopada 2015., toč. 113.

32 Uvod, toč. 2. i 3. Naputka.

naknadu propisani su Poslovníkom ESLJP-a.³³ Zahtjev mora biti podnesen u odgovarajućoj etapi postupka, mora biti specificiran i uz njega moraju biti priloženi dokazi.³⁴ Naknada na temelju čl. 41. EKLJP-a može biti dosuđena za imovinsku štetu, neimovinsku štetu i troškove i izdatke prouzročene povredom. Čl. 41. EKLJP-a izričito ne spominje navedene vrste šteta, već ova podjela pravedne naknade proizlazi iz prakse suda i dio je Naputka za postupanje suda, uz nešto detaljnije određenje što se podrazumijeva pod njima.

Uzročna veza između izvršene povrede i pretrpljene štete mora biti jasna. Sud se ne može zadovoljiti slabom vezom između navodno pretrpljene štete i povrede, niti nagađati što je moglo biti. Šteta mora biti posljedica utvrđene povrede, a ne događaja ili situacija koje ne predstavljaju povredu EKLJP-a.³⁵

Sud naglašava da je svrha naknade obeštećenje podnositelja za stvarno pretrpljenu štetu koja je posljedica povrede, a ne kažnjavanje države odgovorne za povredu. Stoga smatra neprihvatljivim usvajanje zahtjeva u kojima bi naknada bila „kaznena“, „pooštrena“, „za primjer drugima“.³⁶ Drugim riječima, Naputkom se izričito otklanja mogućnost dosuđivanja, tzv. kaznenih naknada (engl. *punitive damages*).³⁷ Ipak, bez obzira na to, teško se oteći dojmu da je pravedna naknada koju ESLJP dosuđuje po svojoj prirodi (makar i prikriivenoj) zapravo i barem djelomično „kazna“ državi jer je povrijedila konvencijske obveze. Na to može upozoriti i činjenica da ESLJP može i na vlastitu inicijativu dosuđivati pravednu naknadu.³⁸ Iako nema razloga sumnjati da je njena primarna funkcija popravljjanje štete oštećeniku, kazneni se aspekt te naknade ne može potpuno isključiti. Po visinama iznosa koji ESLJP dosuđuje podnositeljima, ta je naknada daleko niža od iznosa *punitive damages*, ali ukupan financijski teret države kao posljedica ponavljana sustavnog povređivanja konvencijskih prava, trebao bi potaknuti državu na ozbiljne reforme

33 Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava preveo je tekst Poslovnika na hrvatski jezik, pristup 20. siječnja 2023., <https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/POSLOVNIK/Poslovník%20ESLJPa.pdf>.

34 Pravilo 60. Poslovnika suda: „1. Podnositelj zahtjeva koji želi, u slučaju da Sud utvrdi povredu njegovih prava zaštićenih Konvencijom, ostvariti naknadu štete na temelju čl. 41. Konvencije mora iznijeti određeni zahtjev o tome. 2. Podnositelj zahtjeva mora u roku koji mu je određen za dostavu očitovanja o osnovanosti, osim ako predsjednik vijeća ne odluči drukčije, specificirati sve zahtjeve i sve dokumente kojima ih potkrepljuje. 3. Ako podnositelj zahtjeva propusti udovoljiti zahtjevima iz prethodnih stavaka, vijeće može u cijelosti ili djelomično odbiti njegove zahtjeve. 4. Podnositeljevi zahtjevi prosljeđuju se tuženoj državi radi davanja komentara“.

35 III. toč. 1.7. - 1.8. Naputka. O uzročnoj vezi vidi: Maja Bukovac Puvača, Gabrijela Mihelčić i Maša Marochini Zrinski, „Uzročna veza kao pretpostavka odgovornosti za štetu u europskim nacionalnim pravnim sustavima, praksi Suda Europske unije i Europskog suda za ljudska prava“, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske* 10, br. 1 (2019): 25-49.

36 III. toč. 1.9. Naputka.

37 To je naknada koja ima naglašeni kazneni karakter. Upravo s tim ciljem, iznosi koji se zahtijevaju su iznimno visoki da bi služili za primjer drugima, odnosno preventivno djelovali. U većini nacionalnih odštetnih sustava tzv. kaznene naknade nisu dopuštene. Vidi više: Helmut Koziol i Vanessa Wilcox, eds., *Punitive Damages: Common Law and Civil Law Perspectives* (Vienna: Springer, 2009.).

38 V. *infra*.

sustava. Autorice smatraju da naknada koju ESLJP dosuđuje podnositeljima nije isključivo naknada štete radi njezinog popravljivanja i funkcijom koju naknada štete ima u nacionalnom odštetnom pravu.

Za imovinsku se štetu ističe da je cilj njenoga naknađivanja staviti podnositelja što je moguće više u položaj u kojem se nalazio ili u kojem bi bio da povrede nije bilo (lat. *restitutio in integrum*), pa može uključivati naknadu stvarno pretrpljene štete (lat. *damnum emergens*) i izmakle dobiti (lat. *lucrum cessans*).³⁹ Podnositelj mora dokazati da je imovinska šteta koju je pretrpio posljedica povrede i za to priložiti odgovarajuću dokumentaciju kao dokaz, ne samo osnove već i visine te štete. U načelu naknada imovinske štete potpuna je naknada štete, ali ako se ne može precizno utvrditi iznos štete, Sud može procijeniti njenu visinu na temelju dostupnih činjenica i na temelju načela pravednosti dosuditi iznos niži od stvarno nastale štete.⁴⁰

Visina naknade za neimovinsku štetu (npr. fizičku ili duševnu bol), po prirodi stvari, ne može se precizno odmjeriti, ali kada utvrdi postojanje neimovinske štete, Sud visinu naknade dosuđuje na temelju pravednosti, imajući u vidu standarde koji proizlaze iz njegove prakse. Podnositelji su dužni specificirati koji iznos naknade smatraju pravednim. Ako se smatraju žrtvama više povreda za svaku mogu istaknuti pojedinačne zahtjeve ili zatražiti jedinstveni iznos za sve povrede.⁴¹ Sud je ovlašten dosuditi pravednu naknadu na ime neimovinske štete nastale u iznimnim okolnostima određenog predmeta, iako zahtjev nije propisno podnesen u skladu s Poslovníkom Suda.⁴² Tako je u predmetu X protiv Hrvatske⁴³ ESLJP zaključio da država time što je dopustila da je podnositeljica zahtjeva isključena iz postupka koji je doveo do posvojenja njezine kćeri u okolnostima toga predmeta (iako joj nije bilo oduzeto roditeljsko pravo ona nije imala priliku iznijeti svoje stajalište o tom posvojenju) nije osigurala poštovanje njezina privatnog i obiteljskog života. Podnositeljica zahtjeva nije podnijela zahtjev za pravednu naknadu,⁴⁴ ali je Sud na vlastitu inicijativu ispitao treba li joj dosuditi naknadu neimovinske štete. S obzirom na „traumu, tjeskobu i osjećaj nepravde što ih je podnositeljica zahtjeva zacijelo doživjela“, presuđujući na pravičnoj osnovi, Sud joj je dosudio 8.000 eura.⁴⁵ Presuda je zanimljiva i jer se Sud upustio u „definiranje“ vidova neimovinske štete, odnosno toga što on u tom

39 III. toč. 2.10. Naputka.

40 III. toč. 2.11. - 2.12. Naputka.

41 III. toč. 3.13. - 3.15. Naputka.

42 ESLJP, Nagmetov protiv Rusije, br. zahtjeva 35589/08 od 30. ožujka 2017.

43 ESLJP, X protiv Hrvatske, br. zahtjeva 11223/04 od 17. srpnja 2008. Za detaljnu analizu predmeta upućuje se na: Anica Čulo Margaletić, „Presuda u predmetu X protiv Hrvatske (Zahtjev br. 11223/04, presuda 17. srpnja 2008.)“, u: *Presude o skrbištvu i lišenju poslovne sposobnosti Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, ur. Dubravka Hrabar (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021.), 27-45. Nadalje, vidi Dijana Jakovac-Lozić, „Posvojenje u praksi Europskog suda za ljudska prava“, u: *Europsko obiteljsko pravo*, ur. Aleksandra Korać Graovac i Irena Majstorović (Zagreb: Narodne novine, 2013.), 80 *et seq.*

44 Podnositeljica zahtjeva nije mogla sama odabrati vlastitoga pravnog zastupnika jer je potpuno lišena poslovne sposobnosti. On joj je imenovan, ali nije s njom uspio stupiti u kontakt te je svoje očitovanje poslao Sudu, a da se prethodno s njom posavjetovao i nije podnio zahtjev za pravednu naknadu.

45 ESLJP, X protiv Hrvatske, br. zahtjeva 11223/04 od 17. srpnja 2008., toč. 63.

slučaju smatra neimovinskom štetom: „traumu, tjeskobu i osjećaj nepravde“. Kako se zaista osjećaju pojedinci koji svoju zadovoljštinu traže pred ESLJP-om znaju samo oni, ali ono što je za pretpostaviti da im je zajedničko su upravo navedeni osjećaji. Žrtve povreda prava koje se razmatraju u ovom radu posebno su, zbog njegove same prirode, pogođene u svojoj emotivnoj stabilnosti i ravnoteži. Duševne boli koje trpe zbog, npr. dugogodišnje nemogućnosti kontakta sa svojom djecom ili potpunoga raskida veza s njima, sasvim je sigurno nemoguće precizno izraziti nekom novčanom vrijednošću, ali visina naknade koja će biti dosuđena treba biti proporcionalna težini te povrede i intenzitetu zbog nje pretrpljene boli.

Jedna od posebnosti dosuđivanja naknade ESLJP-a je dosuđivanje zajedničke naknade (jedinstvenog iznosa za više podnositelja), a koji je, npr. prošle godine dosuđen u predmetu H.P. i dr.⁴⁶ Podnositelj (otac) tražio je za sebe naknadu od 7.000 eura i za svako dijete po 20.000 eura, a Sud im je zajednički dosudio iznos od 7.500 eura na ime naknade neimovinske štete.⁴⁷ Više fizičkih osoba kao jedinstveni oštećenik, koncept je koji naše odštetno pravo ne poznaje. Svaka osoba ima pravo na ime naknade neimovinske štete na „svoju“ naknadu. Takvo „kolektivno obeštećenje“ još je jedan dokaz širine diskrecijske slobode Suda pri dosuđivanju naknade.

Naknada za nastale troškove i izdatke koju Sud može dosuditi obuhvaća one nastale pred domaćim sudovima i u postupku pred Sudom (zastupanje, pristojbe, putni troškovi i sl.) pri sprječavanju ili pokušaju otklanjanja povrede. Oni su morali stvarno nastati, biti nužni, razumne visine i dokazani.⁴⁸

3.2. Iznosi naknada za neimovinsku štetu dosuđeni protiv Republike Hrvatske

3.2.1. Općenito

U svim presudama protiv Republike Hrvatske u kojima je utvrdio povredu prava na poštovanje obiteljskog života, ESLJP je nespornim držao da je podnositeljima nastala neimovinska šteta. Iz prirode samih predmeta jasno je da se posljedice povreda poštovanja obiteljskog života najočitije i najintenzivnije očituju u neimovinskoj sferi podnositelja. Ne ulazeći u detaljnije pojašnjenje pojma neimovinske štete, čak i u Napatku je navodeći samo primjerice kao fizičku ili duševnu bol, Sud ostavljao prostor da presuđujući na temelju pravednosti i pozivanjem na svoju raniju praksu maksimalno koristi diskrecijsku slobodu u odmjeravanju visine naknade.

Kao i svi nacionalni sudovi i ESLJP je pri odmjeravanju visine novčane naknade za neimovinsku štetu zapravo suočen sa zadatkom da mjeri nemjerljivo i uspoređuje neusporedivo. Bilo bi zanimljivo istražiti koristi li Sud mogućnost da se, iako njima nije vezan, rukovodi i nacionalnim standardima naknade štete. Budući da se načelno može reći da imovinskoj šteti i njenoj naknadi nacionalni odštetnopravni sustavi

46 ESLJP, H.P. i dr. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 58282/19 od 19. svibnja 2022. Osvrt na presudu vidi: Ivana Đuras, „Procjena najboljeg interesa djeteta - kroz recentnu odluku ESLJP-a“, *Portal IUS_INFO*, pristup 20. siječnja 2023., <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/51473>.

47 ESLJP, H.P. i dr. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 58282/19 od 19. svibnja 2022., toč. 29.

48 III. toč. 4. Napatka.

pristupaju vrlo slično (priznajući stvarnu štetu i izgublenu dobit kao njene naknadive oblike), činjenica da ESLJP nije vezan nacionalnim standardima naknade najviše bi trebala dolaziti do izražaja kod dosuđivanja novčane naknade za neimovinsku štetu.⁴⁹

Budući da novčanu naknadu za neimovinsku štetu ESLJP dosuđuje bez specifikacija i detaljnijih obrazloženja zašto je upravo dosuđeni iznos odmjerio kao pravedan, zaključci u pogledu visine tih iznosa nužno ostaju na razini vjerojatnosti i pretpostavki. Bez obzira na eventualnu (ne)točnost takvih zaključaka, autorice smatraju opravdanim poći od pretpostavke da je ESLJP za povrede koje je na temelju svih okolnosti slučaja ocijenio težima, koje su duže trajale ili imaju trajne posljedice dosuđivao naknade u višim iznosima. Priroda i intenzitet povrede, okolnosti slučaja i ponašanje samoga podnositelja trebaju opravdati dosuđivanje naknade i utjecati na njezinu visinu. Sud traži da i podnositelj sam navede iznos naknade koji traži, odnosno koji smatra pravednim u svom slučaju. Koliko tako iskazan subjektivni osjećaj pravednosti iznosa naknade zaista i utječe na visinu naknade, teško je procijeniti. Sud ga može uzeti u obzir, ali zbog izostanka detaljnijeg obrazloženja konkretnog iznosa naknade nemoguće je to utvrditi u svakom slučaju.

3.2.2. *Težina utvrđenih povreda s obzirom na visinu dosuđene naknade*

Ako se o težini povreda može zaključivati s obzirom na visinu naknade za neimovinsku štetu koja je dosuđena, predmeti protiv Republike Hrvatske zbog povrede prava na poštovanje obiteljskog života mogli bi se uvjetno podvesti pod tri kategorije: vrlo teške povrede (s dosuđenom naknadom u visini od preko 15.000 eura), teške povrede (s dosuđenom naknadom u iznosu između 7.500 i 15.000 eura) i lakše povrede (s nižim iznosima dosuđenih naknada). Prema navedenom kriteriju, odnosno visinama naknade, u kategoriju vrlo teških povreda mogu se svrstati predmeti Ribić, Gluhaković i M.M. Prva se dva predmeta odnose na povredu čl. 8. Konvencije izvršenu dugotrajnim propuštanjem Republike Hrvatske da osigura redovite susrete i druženje roditelja i njihove djece.

U predmetu Ribić protiv Hrvatske⁵⁰ Sud je utvrdio da je zbog odgoda u postupku za povjeravanje djeteta na čuvanje i odgoj i određivanje susreta i druženja, te naknadnoga neprovođenja ovrhe presude kojom je podnositelju utvrđeno pravo na susrete i druženja došlo do *de facto* odlučivanja, jer je podnositelj svoga sina vidio samo tri puta tijekom cijeloga njegovog djetinjstva. „Sud smatra da tako dugo razdoblje tijekom kojega podnositelj nije mogao održavati kontakt sa svojim sinom *a priori* predstavlja kršenje pozitivnih obveza države na temelju čl. 8. Konvencije, te se

49 Za usporedive predmete iz različitih država ESLJP bi, poštujući nacionalne standarde (koji su za ovaj oblik šteta vrlo različiti) dosuđivao različite iznose naknada. Iz dosadašnje se prakse Suda, ipak daje zaključiti da on razvija svoje standarde, neovisno o tome koliko odstupaju od onih nacionalnih u državi protiv koje dosuđuje naknadu.

50 ESLJP, Ribić protiv Hrvatske, br. zahtjeva 27148/12 od 2. travnja 2015. Za detaljnu analizu predmeta upućuje se na: Irena Majstorović, „Presuda u predmetu Ribić protiv Hrvatske (Zahtjev br. 27148/12, presuda 2. travnja 2015.)“, u: *Presude o roditeljskoj skrbi Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, ur. Dubravka Hrabar (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021.), 115-161.

može opravdati samo u iznimnim okolnostima.⁵¹ Presuđujući na pravičnoj osnovi, Sud je podnositelju dosudio 25.000 eura na ime naknade neimovinske štete.

Odlučujući na pravičnoj osnovi, ESLJP je u predmetu Gluhaković⁵² podnositelju zahtjeva dosudio iznos od 15.000 eura na ime neimovinske štete. Ovaj je slučaj karakterističan po tome što je osim dosuđivanja naknade štete podnositelju Sud izdao nalog Republici Hrvatskoj što konkretno treba učiniti da okonča povredu koju je utvrdio (osigura djelotvoran kontakt podnositelja s njegovom kćeri).⁵³

U predmetu M. i M. protiv Hrvatske⁵⁴ Sud je na ime neimovinske štete prvopodnositeljici dosudio iznos od 19.500 eura, a drugopodnositeljici (majci) iznos od 2.500 eura na ime neimovinske štete. Utvrdio je da je Republika Hrvatska uz povredu svoje pozitivne obveze provođenja učinkovite istrage navoda o zlostavljanju (čl. 3. EKLJP), izvršila i povredu pozitivne obveze države iz čl. 8. EKLJP-a. Naime, postupak za izmjenu odluke s kim će podnositeljica živjeti do donošenja odluke ESLJP-a trajao je više od četiri godine i tri mjeseca, i iako se nakon tri i pol godine prvopodnositeljica počela samoozljeđivati, nisu bili poduzeti koraci za njegovo ubrzanje. To pretjerano trajanje domaćega postupka predstavljalo je posebnu okolnost koja je oslobodila podnositeljice obveze iscrpljivanja domaćih pravnih lijekova koji su im još bili na raspolaganju.⁵⁵

U većini predmeta protiv Republike Hrvatske podnositeljima su zbog povreda prava na poštovanje obiteljskog života dosuđene naknade za neimovinsku štetu u visini između 7.500 i 15.000 eura. U predmetu Jurišić protiv Hrvatske⁵⁶ podnositelju je na ime naknade neimovinske štete dosuđen iznos od 13.000 eura. Pritom je ESLJP imao u vidu iznos (od približno 1.800 eura) koji je Ustavni sud već bio dosudio podnositelju zbog povrede prava na donošenje akta u razumnom roku. Sud se jasno pozvao na usporedive prethodne predmete protiv Hrvatske u vezi s dugotrajnim propustom vlasti da osiguraju redovite susrete i druženje roditelja i njihove djece u kojim je bio dodijelio mnogo veće iznose za povredu čl. 8. Konvencije (poziva se na predmet Ribić i K.B.).⁵⁷ Izričito je naglasio da se pri dosuđivanju naknade za neimovinsku štetu nacionalna vlast treba rukovoditi kriterijima zadovoljštine utvrđenim u njegovoj sudskoj praksi. Dok njima nije udovoljeno, odnosno sve dok dosuđeni iznos „ne predstavlja primjerenu zadovoljštinu za pretrpljenu povredu (...) podnositelj zahtjeva još uvijek može tvrditi da je „žrtva“, u smislu čl. 34. Konvencije,

51 ESLJP, Ribić protiv Hrvatske, br. zahtjeva 27148/12 od 2. travnja 2015., toč. 91.

52 ESLJP, Gluhaković protiv Hrvatske, br. zahtjeva 21188/09 od 12. travnja 2011.

53 Izreka presude Gluhaković protiv Hrvatske: „3. *Presuđuje* da će tužena država osigurati djelotvoran kontakt između podnositelja zahtjeva i njegove kćerke u vrijeme koje je spojivo s radnim rasporedom podnositelja zahtjeva i u prikladnim prostorijama, na temelju presude Općinskog suda u Rijeci od 8. ožujka 2010. godine“.

54 ESLJP, M. i M. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 10161/13 od 3. rujna 2015. Za detaljnu analizu predmeta upućuje se na: Anica Čulo Margaletić, „Presuda u predmetu M. i M. protiv Hrvatske (Zahtjev br. 10161/13, presuda 3. rujna 2015.)“, u: *Presude o roditeljskoj skrbi Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, ur. Dubravka Hrabar (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021.), 141-158.

55 ESLJP, M. i M. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 10161/13 od 3. rujna 2015., toč. 174.

56 ESLJP, Jurišić protiv Hrvatske, br. zahtjeva 29419/17 od 6. siječnja 2020.

57 ESLJP, Jurišić protiv Hrvatske, br. zahtjeva 29419/17 od 6. siječnja 2020., toč. 95.-98.

navodne povrede njegovog prava na poštovanje obiteljskog života⁵⁸.

Odlučivanje o potencijalnoj povredi čl. 8. Konvencije često je povezano s procjenom ispunjavanja obveza koje država ima prema Haškoj konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece.⁵⁹ U predmetu Karadžić protiv Hrvatske⁶⁰ imajući u vidu iznose dosuđene u sličnim predmetima, te procjenjujući na temelju pravičnosti, Sud je podnositeljici dosudio 10.000 eura na ime neimovinske štete. Sličan je iznos dosuđen i u predmetu Z protiv Hrvatske.⁶¹ U njemu je ESLJP presudio da razlozi koje su domaći sudovi naveli kako bi opravdali miješanje u podnositeljevo pravo na poštovanje njegova obiteljskog života nisu bili relevantni niti dostatni u svrhu čl. 8. st. 2. Konvencije.⁶² Utvrdio je da ne nalazi nikakvu uzročno-posljedičnu vezu između utvrđene povrede i navodne imovinske štete⁶³ te je podnositelju zahtjeva dosudio 11.000 eura na ime naknade neimovinske štete⁶⁴ i naknadu za troškove i izdatke.

Svaki pojedinačno, predmeti podnositelja Adžića ulazili bi u ovu kategoriju, težih povreda EKLJP-a, ali ako se promatraju kao cjelina, ulaze u kategoriju vrlo teških povreda. Riječ je o višestrukim povredama za koje je Adžiću u dva postupka dosuđeno ukupno 18.500 eura. U prvom predmetu Adžić,⁶⁵ na ime naknade neimovinske štete po pravičnoj osnovi dosuđeno mu je 7.500 eura, a u drugom,⁶⁶ imajući u vidu prethodno dosuđen iznos, iznos od 9.000 eura.

Uzimajući u obzir sve okolnosti predmeta A.K. i L. protiv Hrvatske⁶⁷ Sud je

58 ESLJP, Jurišić protiv Hrvatske, br. zahtjeva 29419/17 od 6. siječnja 2020., toč. 98.

59 Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 4/74.

60 ESLJP, Karadžić protiv Hrvatske, br. zahtjeva 35030/04 od 15. prosinca 2005. Za detaljnu analizu predmeta upućuje se na: Ivan Šimović, „Presuda u predmetu Karadžić protiv Hrvatske (Zahtjev br. 35030/04, presuda 15. prosinca 2005.)“, u: *Presude o roditeljskoj skrbi Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, ur. Dubravka Hrabar (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021.), 175-190.

61 ESLJP, Z. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 21347/21 od 1. rujna 2022.

62 Nedostatnost obrazloženja u rješenju o odbijanju ili prihvaćanju prigovora na povratak djeteta na temelju Haške konvencije o otmici djece bila bi protivna pretpostavkama iz čl. 8. Konvencije, ...ta se pretpostavka također primjenjuje *mutatis mutandis* na obrazloženje koje se odnosi na pitanje primjenjivosti Haške konvencije o otmici djece... Podnositelj zahtjeva ponovio je te tvrdnje u svojoj ustavnoj tužbi... Međutim, Ustavni je sud razmotrio te tvrdnje pozivajući se na čl. 7. Haške konvencije o nadležnosti, bez ikakvih daljnjih objašnjenja o tome na koji je način taj čl. mjerodavan za potrebe odbijanja navedenih tvrdnji.

63 Podnositelj zahtjeva tražio je 60.000 eura na ime naknade imovinske štete (koju je pretrpio zbog toga što se morao preseliti u Hrvatsku kako bi bio blizu svoje djece te napustio svoj posao u Njemačkoj).

64 Za neimovinsku štetu podnositelj je također tražio 60.000 eura.

65 ESLJP, Adžić protiv Hrvatske, br. zahtjeva 22643/14 od 12. ožujka 2015.

66 ESLJP, Adžić protiv Hrvatske (br. 2), br. zahtjeva 19601/16 od 2. svibnja 2019.

67 ESLJP, A.K. i L. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 37956/11 od 8. siječnja 2013. Odmah po rođenju, dijete podnositeljice bilo je smješteno na udomiteljsku skrb, a kada je imalo oko godinu i pet mjeseci, ona je lišena prava na roditeljsku skrb (jer je bila lakše mentalno retardirana i nesposobna pravilno skrbiti o djetetu) i to u postupku u kojem se sama zastupala. U trenutku kada joj je odobrena besplatna pravna pomoć ona više nije mogla iskoristiti niti jedno pravno sredstvo u odnosu na odluku kojom je bila lišena prava na roditeljsku skrb, koje je pokušala vratiti. Njezin je zahtjev odbijen, jer je dijete u međuvremenu posvojeno u postupku u kojemu

ocjenjujući na pravičnoj osnovi prvopodnositeljici dosudio iznos od 12.500 eura na ime neimovinske štete. Ona je bila lišena roditeljskoga prava u postupku u kojem se sama zastupala i njeno je dijete dano na posvajanje u postupku u kojem nije sudjelovala niti je o njemu bila obaviještena. Sud je zaključio da je došlo do povrede čl. 8. Konvencije jer niti u jednoj etapi postupka raskidanja veze između podnositeljice i njenog djeteta nisu postojala jamstva prava koja joj na temelju toga pripadaju.⁶⁸ Pozvao se i na svoju raniju odluku u već spomenutom predmetu X. protiv Hrvatske, u kojem je naknadu podnositeljici dosudio na vlastiti inicijativu.⁶⁹

U predmetu K.B. i dr. protiv Hrvatske⁷⁰ kašnjenja i nedostaci u postupanju hrvatskih tijela bili su dostatni da Sud zaključi kako ona nisu ispunila svoje pozitivne obveze na temelju čl. 8. Konvencije prema podnositeljici zahtjeva u vezi s njezinim pravom na poštovanje obiteljskog života i dosudio joj je naknadu za neimovinsku štetu u iznosu od 12.500 eura.⁷¹

Podnositelju zahtjeva u slučaju C protiv Hrvatske⁷² ESLJP je dosudio 7.500 eura na ime naknade neimovinske štete. Sud je zaključio da je upravo njegova situacija, kao djeteta razvedenih roditelja u borbi za roditeljsku skrb, primjer slučaja u kojem bi djeci mogli biti potrebni skrbnici *ad litem* kako bi zaštitili njihove interese, objasnili im sudske postupke i odluke i njihove posljedice, i općenito služili kao veza između nadležnoga suca i djeteta.⁷³ Također, s podnositeljem zahtjeva nikada nije osobno obavljen razgovor pred tijelima sudbene vlasti koja su odlučivala o roditeljskoj skrbi nad njim, iako „sukladno važećim međunarodnim standardima, u svim sudskim i upravnim postupcima koji utječu na prava djeteta na temelju čl. 8. Konvencije, djeca koja su sposobna oblikovati vlastita mišljenja trebaju biti dovoljno uključena u postupak donošenja odluke i treba im se pružiti prilika da budu saslušana i tako

ona nije bila stranka, niti je o njemu bila obaviještena. (Za okolnosti predmeta detaljnije vidi toč. 4. - 16. Presude). Sud je naglasio da ne mora odlučiti je li zakonodavstvo, koje roditelju lišenom prava na roditeljsku skrb ne dopušta sudjelovanje u postupku posvojenja u skladu s čl. 8. Konvencije, ali će ispitati jesu li u svakom stupnju postupka za raskidanje međusobnih veza podnositelja osigurana dostatna sredstva osiguranja za zaštitu njegova privatnog i obiteljskog života (toč. 70. Presude).

68 ESLJP, A.K. i L. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 37956/11 od 8. siječnja 2013., toč. 80.

69 ESLJP, X protiv Hrvatske, br. zahtjeva 11223/04 od 17. srpnja 2008.

70 ESLJP, K.B. i dr. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 36216/13 od 14. ožujka 2017.

71 Domaćim je tijelima trebalo gotovo pet godina da dobiju autoritativno mišljenje koje im je bilo potrebno za donošenje informirane odluke o tome koje mjere poduzeti kako bi se riješilo odbijanje djece da se sastanu s podnositeljicom zahtjeva (Vidi ESLJP, K.B. i dr. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 36216/13 od 14. ožujka 2017., toč. 150.)

72 ESLJP, C protiv Hrvatske, br. zahtjeva 80117/17 od 8. listopada 2020. C je maloljetnik koji nakon razvoda svojih roditelja A i B postaje žrtva njihovih narušenih odnosa, lažnih prijava za zlostavljanje, emocionalnoga zlostavljanja itd. U svom zahtjevu ESLJP-u prigovorio je: „da mu u drugom postupku odlučivanja o roditeljskoj skrbi i njegovoj naknadnoj ovrsi nije imenovan poseban skrbnik koji će zastupati i štiti njegove interese, da mu nije pružena prilika da bude saslušan u tom postupku i da odluka kojom je određeno da će podnositelj živjeti s ocem bez ikakvog razdoblja pripreme ili prilagodbe nije bila u njegovu najboljem interesu kako je predviđeno čl. 8. Konvencije“ (ESLJP, C protiv Hrvatske, br. zahtjeva 80117/17 od 8. listopada 2020., toč. 57.)

73 ESLJP, C protiv Hrvatske, br. zahtjeva 80117/17 od 8. listopada 2020., toč. 77.

izraze svoje mišljenje⁷⁴.

U relativno lakše povrede s obzirom na visinu podnositelju dosuđene naknade spada predmet Krušković protiv Hrvatske⁷⁵ u kojem je podnositelju zahtjeva dosuđen iznos od 1.800 eura na ime neimovinske štete, jer je Sud smatrao da ju je sigurno pretrpio zbog činjenice da nije bilo utvrđeno njegovo očinstvo.⁷⁶ Izjava podnositelja o priznanju očinstva nije mogla imati pravni učinak jer je on osoba lišena poslovne sposobnosti, a nadležni CZSS nije poduzeo korake da mu pomogne da je njegovo očinstvo pravno priznato. Prošle su više od dvije i pol godine od trenutka kada je podnositelj zahtjeva dao svoju izjavu da je on biološki otac K.-e i pokretanja sudskog postupka Centra za socijalnu skrb Opatija.⁷⁷

4. ZAŠTITA PRAVA NA POŠTOVANJE OBITELJSKOG ŽIVOTA I NAKNADA ŠTETE ZA NJEGOVE POVREDE U NACIONALNOM PRAVU

4.1. Povrede prava na poštovanje obiteljskog života koje je utvrdio Ustavni sud

Ustavni sud u svojoj praksi kontinuirano ističe da je temeljna svrha ustavnog i konvencijskog jamstva prava na poštovanje obiteljskog života zaštita pojedinaca od neosnovanog miješanja države u njihovo pravo na nesmetan osobni (privatni) život.⁷⁸ S obzirom na obvezu podnositelja iz čl. 35. Konvencije da prije podnošenja zahtjeva ESLJP-u iscrpi sva dostupna i učinkovita pravna sredstva u nacionalnom pravu, Ustavni sud, u povodu ustavne tužbe ima priliku prije ESLJP-a u konkretnom slučaju utvrditi je li došlo do povrede prava na poštovanje obiteljskog života.⁷⁹ I ustavnoj tužbi treba prethoditi iscrpljivanje drugih pravnih puteva (čl. 59. st. 2. i 3. UZUS-a), osim iznimno, kod grubih povreda i prijetećih teških i nepopravljivih posljedica (čl. 59.a st. 1. UZUS-a). Međutim, osnovu za dosuditi naknadu za povredom prouzročenu

74 ESLJP, C protiv Hrvatske, br. zahtjeva 80117/17 od 8. listopada 2020., toč. 78. i 79.

75 ESLJP, Krušković protiv Hrvatske, br. zahtjeva 46185/08 od 21. lipnja 2011.

76 Za detaljnu analizu predmeta vidi: Dubravka Hrabar, „Presuda u predmetu Krušković protiv Hrvatske (Zahtjev br. 46185/089, presuda 21. lipnja 2011.)“, u: *Presude o roditeljskoj skrbi Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, ur. Dubravka Hrabar (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021.), 45-61.

77 ESLJP, Krušković protiv Hrvatske, br. zahtjeva 46185/08 od 21. lipnja 2011., toč. 40.

78 Vidi npr. odluke Ustavnog suda U-III-891/2020 od 1. srpnja 2020., toč. 12; U-III-4928/2020 od 18. ožujka 2021., toč. 11; U-III-2461/2019 od 2. lipnja 2021., toč. 6; U-III-843/2018 od 15. srpnja 2021., toč. 21; U-III-2094/2020 od 17. studenoga 2021., toč. 18.

79 Čl. 59. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 99/99., 29/02., 49/02. - službeni pročišćeni tekst (dalje: UZUS):

„(1) Svatko može podnijeti Ustavnom sudu ustavnu tužbu ako smatra da mu je pojedinačnim aktom tijela državne vlasti, tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave ili pravne osobe s javnim ovlastima, kojim je odlučeno o njegovim pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela, povrijeđeno ljudsko pravo ili temeljna sloboda zajamčena Ustavom, odnosno Ustavom zajamčeno pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu (u nastavku: ustavno pravo)“.

štetu Ustavni sud ima samo za povredu prava na donošenje akta u razumnom roku.⁸⁰ ESLJP tako dosuđenu naknadu uzima u obzir i ako smatra da podnositelj ima pravo na ukupno veći iznos naknade, dosuđuje mu „razliku“.⁸¹ Nedavno je Ustavni sud donio odluku⁸² kojom je utvrdio da je došlo do povrede prava iz čl. 35. Ustava i čl. 8. Konvencije u njegovu procesnom aspektu i dosudio naknadu štete (zadovoljštinu) u iznosu od 5.000 kn. Pri odmjeravanju visine te naknade uzео je u obzir visine zbog iste povrede podnositelju već u dva postupka dosuđenih naknada.⁸³

Većina predmeta u kojima je Ustavni sud utvrdio da je došlo do povrede prava na poštovanje obiteljskog života odnosi se na postupke donošenja odluka o odlučivanju o tome s kim će dijete živjeti i načinu na koji će s drugim roditeljem održavati kontakt (susretima i druženjima). U tim je predmetima Ustavni sud utvrdio da je u postupovnom aspektu došlo do povrede ustavnog prava podnositelja na poštovanje obiteljskog života jer, npr. apstraktno obrazloženje osporene drugostupanjske presude ne obuhvaća relevantne i dostatne (ustavno)pravno prihvatljive razloge za svoje donošenje;⁸⁴ izostaje obrazloženje mišljenja o određenim navodima podnositelja što vodi zaključku o arbitrarnom postupanju nižestupanijskih sudova;⁸⁵ dugostupanjski sud nije korespondirao s bitnim navodima žalbe i zanemario je da je činjenično stanje u razmatranom dijelu utvrđeno samo na temelju iskaza jedne od suprotstavljenih strana, što „predstavlja povredu prava na obrazloženu sudsku odluku, kao sastavnicu prava na pravično suđenje koja podrazumijeva pozitivnu obvezu sudova da u svojim presudama navedu razloge kojima su se vodili pri njihovoj donošenju“.⁸⁶

80 Čl. 59. a: „(2) U odluci kojom usvaja ustavnu tužbu zbog nedonošenja akta u razumnom roku iz st. 1. ovoga čl., Ustavni sud će nadležnom sudu odrediti rok za donošenje akta kojim će taj sud meritorno odlučiti o pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela podnositelja. Rok za donošenje akta počinje teći idućeg dana od dana objave odluke Ustavnog suda u »Narodnim novinama«.

(3) U odluci iz st. 2. ovoga čl. Ustavni sud će odrediti primjerenu naknadu koja pripada podnositelju zbog povrede njegovog ustavnog prava koju je sud učinio kada o pravima i obvezama podnositelja ili o sumnji ili optužbi zbog njegovog kažnjivog djela nije odlučio u razumnom roku. Naknada se isplaćuje iz državnog proračuna u roku od tri mjeseca od dana podnošenja zahtjeva stranke za njezinu isplatu“.

81 V. ESLJP, Jurišić protiv Hrvatske, br. zahtjeva 29419/17 od 6. siječnja 2020.

82 USRH, U-III-A-5165/2021 od 20. prosinca 2022.

83 Ustavni sud je imao u vidu iznose naknada od 5.000 kn dosuđene ranijom odlukom toga suda te 2.500 kn dosuđene odlukom Županijskog suda. (Vidi toč. 7.1. USRH, U-III-A-5165/2021 od 20. prosinca 2022.) Kada se uzme u obzir činjenica da je riječ o djetetu koje ima već 16 godina, čini se izglednim da će i u ovom predmetu doći do *de facto* odlučivanja. Ako podnositeljica ustraje na zaštiti svojih prava, o neimovinskoj šteti koju je pretrpjela, imat će se priliku očitovati ESLJP.

84 Preinačujući prvostupanjsku presudu drugostupanjski je sud samo naveo da iz prvostupanjske presude i stanja spisa ne proizlazi da su nakon donošenja presude o razvodu braka nastale bitno promijenjene okolnosti. No, to stajalište nije uopće obrazložio, odnosno konkretizirao zašto okolnosti koje je kao promijenjene naveo prvostupanjski ne smatra bitno promijenjenima niti kakvo je to „stanje spisa“ na koje se poziva u obrazloženju. USRH, U-III-179/2020 od 28. listopada 2021., toč. 14.

85 USRH, U-III-1275/2018 od 4. veljače 2020., toč. 9.2. i 9.3.

86 USRH, U-III-2490/2018 od 14. studenoga 2019., toč. 21.2.

Ustavni sud utvrdio je da je došlo do povrede prava na poštovanje obiteljskog života iz čl. 35. Ustava (i čl. 8. Konvencije) i u nekoliko slučajeva nezakonitog odvođenja djeteta u smislu čl. 3. Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece.⁸⁷

Predmet ustavnosudske procjene je li postupak u kojem su donesene odluke bio u skladu sa zahtjevima koji proizlaze iz Konvencije i Ustava bile su i neke odluke o razdvajanju obitelji kao mjere ozbiljnog miješanja u pravo na poštovanje obiteljskog života. Tako je u predmetu u kojem je podnositelju bila izrečena mjera oduzimanja prava na stanovanje s malodobnom kćeri,⁸⁸ Ustavni sud zaključio da, zbog proturječnih iskaza vještakinja i nedosljednosti stručnog tima Centra za socijalnu skrb, nadležni sudovi nisu postupali na takav način.⁸⁹ I u predmetu U-III-1674/2017 od 13. srpnja 2017.⁹⁰ roditeljima je bilo oduzeto pravo na stanovanje s djecom i ona su smještena u udomiteljsku obitelj na temelju rješenja koje ne udovoljava zahtjevima pravičnog suđenja, jer ne sadrži relevantne i dostatne razloge zbog kojih su sudovi podnositeljici oduzeli pravo na stanovanje s djecom i svakodnevnu skrb o djeci povjerali udomiteljskoj obitelji.⁹¹ Bitne nedostatke u obrazlaganju zauzetih pravnih stajališta i upućivanje na zaključak o „arbitrarnosti tako donesenih odluka u postupovnom i/ili materijalnopravnom smislu“ Ustavni je sud našao i u predmetu U-III-2182/2014 od 17. lipnja 2014. U njemu je podnositeljici i ocu djece na temelju više sukcesivnih sudskih odluka oduzeto pravo da žive sa svojom zajedničkom maloljetnom djecom i odgajaju ih, uz povjeravanje djece na čuvanje i odgoj ustanovi.⁹²

Ustavni je sud utvrdio povrede prava na poštovanje obiteljskog života i u postupcima odlučivanja o protjerivanju stranaca. U njima upravna tijela nisu utvrđivala obiteljske prilike podnositelja i takvim su postupanjem u postupovnom aspektu povrijedila to njihovo pravo. Naime, iako čl. 8. Konvencije ne sadrži pravo

87 V. USRH, U-III-4419/2017 od 28. prosinca 2017; USRH, U-III-5232/2017 od 29. ožujka 2018; USRH, U-III-4005/2021 od 7. lipnja 2022; USRH, U-III-3242/2019 od 29. siječnja 2020.

88 Ista je mjera određena i majci, a svakodnevna skrb o djetetu povjerena je baki i djedu po majčinoj strani. Rješenje je doneseno na prijedlog Centra za socijalnu skrb koji je dobio saznanja da su na podnositeljevom prijenosnom računalu pronađene fotografije i snimke pornografskoga sadržaja na kojima su bila i djeca mlađa od 15 godina te da je podnositelj snimao i svoju nećakinju. USRH, U-III-2776/2018 od 5. lipnja 2019., toč. 2.

89 USRH, U-III-2776/2018 od 5. lipnja 2019., točke 5.4. do 5.9.

90 Podnositeljica i otac djece ranije su osnovali izvanbračnu zajednicu u kojoj je rođeno petero djece. Zbog roditeljskih propusta, zanemarivanje brige o djeci te zlostavljanja izrečene su im sve mjere obiteljsko-pravne zaštite u nadležnosti CZSS-a, a zatim i sudske. U konačnici su roditelji lišeni prava na roditeljsku skrb u pogledu svih petero djece koja su posvojena, a roditelji osuđeni za kazneno djelo zlostavljanja i zanemarivanja djece. Vidi točku 3.1. Presude. Oni su naknadno zasnovali bračnu zajednicu u kojoj je rođeno troje djece, a u vezi kojih se vodio ovaj postupak. USRH, U-III-1674/2017 od 13. srpnja 2017., toč. 3.2.

91 Utvrđeno je da posebna skrbnica maloljetne djece nije sudjelovala niti na jednom ročištu (osim što je dostavila podneske s prijedlozima da sud donese odluku imajući u vidu dobrobit maloljetne djece bez stajališta što smatra da je u njihovu najboljem interesu). Također nije niti obavila razgovor s tom djecom, iako je skrbnik prije poduzimanja mjera zaštite osobe šticećenika dužan razmotriti njegovo mišljenje, želje i osjećaje i uzeti ih u obzir, osim ako je to suprotno s dobrobiti šticećenika. U-III-1674/2017 od 13. srpnja 2017., toč. 9.3. do 12.

92 USRH, U-III-2182/2014 od 17. lipnja 2014., toč. 9.3.

bilo koje kategorije stranaca da ne budu protjerani, praksa ESLJP-a pokazuje da postoje okolnosti u kojima protjerivanje ima za posljedicu povredu toga čl.⁹³

Već iz ovoga sažetog prikaza utvrđenih povreda prava na poštovanje obiteljskog života može se zaključiti da su se one koje je utvrdio Ustavni sud uglavnom manifestirale u njegovu postupovnom aspektu. Ne ulazeći u pitanje opravdanosti odluka donesenih u po svojoj prirodi iznimno složenim predmetima, Ustavni je sud upozorio na potrebu da tijela državne vlasti više pažnje posvete primjeni konvencijskih i ustavnih standarda. U nekim od prikazanih predmeta vrlo je vjerojatno da sama odluka sadržajno ne bi bila drukčija čak i da povreda nije izvršena, ali da je to trebala biti, mora biti očito iz njihovih obrazloženja.

4.2. Posebna pitanja naknade štete zbog povrede konvencijskih prava u nacionalnom pravnom sustavu

Budući da je riječ o odgovornosti države koja se temelji na Konvenciji, a ne na nekom od posebnih propisa kojima je ona u našem pravu uređena⁹⁴ ili općim pravilima o odgovornosti iz Zakona o obveznim odnosima,⁹⁵ svakako treba imati u vidu posebnosti te „konvencijske“ odgovornosti. Hrvatsko odštetno pravo nije usvojilo posebne koncepte zaštite ljudskih prava,⁹⁶ ali autorice smatraju da bi se uspješni podnositelji ustavne tužbe trebali u odštetnopravnom smislu nalaziti u situaciji usporedivoj s onom uspješnih podnositelja zahtjeva za naknadu štete pred ESLJP-om. Međutim, činjenice da se neki od njih ponavljano uspješno pojavljuju pred ESLJP-om i ostvaruju pravo na nove iznose naknada, da podnositelji koji u našem pravu dobiju naknadu ispod standarda koje je postavio ESLJP uspješno ostvaruju razliku iznosa pred ESLJP-om i da se u okvirima nacionalnoga prava javljaju ponavljajuće povrede i dosuđivanja naknada u istom predmetu, pokazuju da to nije tako. Predmeti u kojima je odlučivao ESLJP upozoravaju na određene slabosti našega pravnog sustava u pitanju osiguranja učinkovite pravne zaštite prava iz čl. 8. Konvencije, ali i same spremnosti da sam ispravi povredu i naknadi njome prouzročenu štetu. Nakon što je povreda već utvrđena, poželjno bi, naravno, bilo da podnositelj s državom postigne nagodbu,⁹⁷ ali za to bi bilo nužno da država osvijesti da oštećeniku treba ponuditi iznos naknade koji će ga svojom visinom odvratiti od

93 V. USRH, U-III-4820/2020 od 22. prosinca 2021. i USRH, U-III-2602/2019 od 26. listopada 2021. Države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene u pogledu takvih mjera, ali je ta sloboda usko povezana s europskim nadzorom. ESLJP je ovlašten dati konačnu ocjenu o tome je li mjera protjerivanja u skladu s čl. 8. Konvencije.

94 Npr. Zakon o sudovima, Narodne novine, br. 28/13., 33/15., 82/15., 82/16., 67/18., 126/19., 130/20., 21/22., 60/22. ili Zakon o sustavu državne uprave, Narodne novine, br. 66/19.

95 Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22., 156/22. (dalje: ZOO).

96 Upućuje se na: Josipović, *The Role of Human Rights and Fundamental Freedoms for the Development of Croatian Private Law*, 221-228.

97 Prije podnošenja tužbe protiv Republike Hrvatske oštećenik je dužan obratiti se državnom odvjetništvu sa zahtjevom za mirno rješenje spora na temelju čl. 186.a st. 1. Zakona o parničnom postupku, Narodne novine, br. 53/91., 91/92., 112/99., 129/00., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 96/08., 84/08., 123/08., 57/11., 148/11., 25/13., 89/14., 70/19., 80/22., 114/22.

podnošenja zahtjeva pred ESLJP-om.

Nakon što je utvrđeno da je povreda nastala, u postupku za naknadu štete predmet spora trebala bi biti isključivo šteta kao pretpostavka odgovornosti. Kod utvrđivanja vrste i opsega pretrpljene štete, svakako se (zbog njihove prirodne isprepletenosti) ne može izbjeći i razmatranje uzročne veze, jer poput ESLJP-a ni nacionalni sud ne treba dosuđivati naknadu za štete koje nisu izravna posljedica pretrpljene povrede. Iako bi prema Napatku ESLJP-a podnositelj trebao moći ostvariti i naknadu za imovinsku štetu prouzročenu povredom, u sudskoj se praksi pokazalo da osim naknade za troškove i izdatke, ESLJP nije sklon dosuditi tu naknadu za u ovome radu promatrane povrede. Ne vidimo zapreke da se podnositelju prizna naknada za imovinsku štetu u iznosima u kojima je on može dokazati, što vrijedi i za troškove.

Za neimovinsku štetu, odnosno njenu nadoknadu u nacionalnom pravu, otvaraju se brojna pitanja. Nije sporno da je šteta koja je obuhvaćena pravom osobnosti iz čl. 19. ZOO-a, odnosno prema objektivnoj koncepciji neimovinske štete koju je usvojio ZOO, povreda prava na poštovanje obiteljskog života i predstavlja povredu prava osobnosti. Iako se iznosi koje naši sudovi dosuđuju kao pravičnu naknadu za neimovinsku štetu na prvi pogled čine znatno višima u odnosu na one iz prakse ESLJP-a, treba reći da je ovdje ipak riječ o vrlo specifičnoj šteti i da je nemoguće pronaći usporedive povrede u našem pravu, osim u sličnim slučajevima povreda konvencijskih prava.

Nije teško zaključiti da ESLJP očekuje da šteta bude naknađena barem u visini iznosa koje on dosuđuje u usporedivim predmetima, drugim riječima, u njegovoj se praksi nalaze „orijentacijski kriteriji“. Sve okolnosti slučaja, odnosno težina povrede, njeno trajanje, trajnije posljedice i sl., nisu nešto s čim se naši sudovi ne rukovode kao kriterijima za dosuđivanje pravične novčane naknade za neimovinsku štetu prema čl. 1100. ZOO-a.⁹⁸ Posebno treba naglasiti da svaka povreda prava na poštovanje obiteljskog života ne mora automatski dati pravo na njeno popravljivanje pravičnom novčanom naknadom (jer to ne daje ni u praksi ESLJP-a). Isplatu novčane naknade mora opravdati težina povrede i okolnosti slučaja, a posebno treba uzeti u obzir i mogućnost korištenja neimovinskih oblika popravljivanja te štete (kao što i ESLJP katkad zaključuje da je i samo utvrđenje da je do povrede došlo dostatna „naknada“). Ovaj se oblik popravljivanja posebno čini primjerenim ako je pravo na poštovanje obiteljskog života povrijeđeno u njegovu postupovnom aspektu, pa će utvrđenjem povrede i ponavljanjem postupka njene posljedice moći biti popravljene.

Pri utvrđivanju visine naknade može se uzeti u obzir ponašanje samoga podnositelja (eventualni doprinos oštećenika), ali svakako treba izbjeći situacije da takvi postupci postanu izvorom novih povreda prava podnositelja.

98 Čl. 1100.: „(1) U slučaju povrede prava osobnosti sud će, ako nađe da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade imovinske štete, a i kad nje nema.

(2) Pri odlučivanju o visini pravične novčane naknade sud će voditi računa o jačini i trajanju povredom izazvanih fizičkih boli, duševnih boli i straha, cilju kojemu služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom naravi i društvenom svrhom“.

5. ZAKLJUČAK

S pomoću sudske prakse ESLJP-a godinama se kontinuirano gradi i nadograđuje autonomni koncept obiteljskog života koji se odmiče od utjecaja nacionalnih prava. Odredba čl. 8. st. 2. EKLJP-a zabranjuje državi miješanje u ostvarivanje prava na poštovanje obiteljskog života. Zabrana miješanja u konvencijskom pravu se kvalificira kao negativna obveza države (neuplitanje) kojoj se pridružuje i pozitivna obveza države da poduzme odgovarajuće mjere radi osiguravanja poštovanja privatnog i obiteljskog života. Ako ESLJP utvrdi da je država povrijedila pravo koje jamči čl. 8. Konvencije, prema potrebi, na temelju čl. 41. Konvencije povrijeđenom pojedincu može dosuditi pravednu naknadu.

Pregled slučajeva protiv Republike Hrvatske zbog povreda prava na poštovanje obiteljskog života pokazuje da ESLJP za većinu utvrđenih povreda drži nespornim da su prouzročile neimovinsku štetu. Presuđujući na temelju pravednosti i pozivanjem na svoju raniju praksu ESLJP maksimalno koristi diskrecijsku slobodu u odmjeravanju visine naknade, te se ti iznosi kreću u velikom rasponu. Najviše iznose naknada (viših od 15.000 eura) ESLJP je dosudio u predmetima u kojima je utvrdio da je Republika Hrvatska čl. 8. Konvencije povrijedila dugotrajnim propuštanjem da osigura redovite susrete i druženja roditelja i njihove djece (pri čemu je katkad došlo i do *de facto* odlučivanja) ili dugotrajnošću postupka izmjene odluka o tome s kim će živjeti dijete (što samo po sebi može biti okolnost koja će podnositelja osloboditi obveze iscrpljivanja domaćih pravih sredstava). Stoga se kao zajednička karakteristika tih najtežih povreda može istaknuti trajnost posljedice koju su one izazvale. U najvećem broju slučajeva iznosi naknada kretali su se između 7.000 i 15.000 eura i to su bili slučajevi u kojima takve trajne posljedice (još) nisu nastupile ili je u nacionalnom pravu već bio dosuđen određeni (nedostatan) iznos naknade ili je podnositelj ponovo uspio sa zahtjevom u povodu istoga slučaja, ali na temelju povrede nekoga drugog konvencijskog prava. Nešto niže naknade ESLJP je dosuđivao u slučajevima u kojima, iako je povreda utvrđena, još nisu nastale trajne posljedice (mogućnost izmjene odluke i sl.).

Čini se da se može zaključiti da to što se mehanizam zaštite ljudskih prava predviđen Konvencijom kao supsidijaran onome na nacionalnoj razini, u odnosu na Republiku Hrvatsku često aktivira upozorava na nedostatnu učinkovitost naših mehanizama zaštite ljudskih prava (svih domaćih pravnih sredstava koje je prije podnošenja zahtjeva podnositelj dužan iscrpiti) i onih za popravljavanje štete nakon njihove povrede (tužbe za naknadu štete). Bez uspostave posebnih, brzih i učinkovitih mehanizama naknađivanja tim povredama prouzročenih šteta nije moguće osigurati da, ako do povrede već i dođe, oštećena osoba nema potrebu postavljati zahtjev pred ESLJP-om. Stoga autorice smatraju nužnim istražiti mogućnost da se, uz redoviti put naknade štete, uspostavi i poseban mehanizam naknađivanja šteta prouzročenih povredom konvencijskih prava. Kao što na temelju čl. 59.a st. 2. UZUS-a u odluci kojom usvaja ustavnu tužbu zbog nedonošenja akta u razumnom roku Ustavni sud određuje primjerenu naknadu koja pripada podnositelju, isti bi sud trebao imati temelj za dosuđivanje takve naknade i za druge utvrđene povrede konvencijskih i

ustavnih prava. Pritom bi, poštujući specifičnosti konvencijske odgovornosti države, za utvrđivanje visine naknada „orijentacijske kriterije“ trebali predstavljati iznosi koje u usporedivim slučajevima dosuđuje ESLJP.

LITERATURA

Knjige i članci:

1. Büchler, Andrea. „The Right to Respect for Private and Family Life“. U: *Family Forms and Parenthood*, eds. Andrea Büchler i Helen Keller, 29-59. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2016.
2. Bukovac Puvača, Maja, Gabrijela Mihelčić i Maša Marochini Zrinski. „Uzročna veza kao pretpostavka odgovornosti za štetu u europskim nacionalnim pravnim sustavima, praksi Suda Europske unije i Europskog suda za ljudska prava“. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske* 10, br. 1 (2019): 25-49.
3. Čulo Margaletić, Anica. „Presuda u predmetu X protiv Hrvatske (Zahtjev br. 11223/04, presuda 17. srpnja 2008.)“. U: *Presude o skrbništvu i lišenju poslovne sposobnosti Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, ur. Dubravka Hrabar, 27-45. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021.
4. Đuras, Ivana. „Procjena najboljeg interesa djeteta - kroz recentnu odluku ESLJP-a“. *Ius info*. Pristup 20. siječnja 2023., <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/51473>
5. Fenyves, Attila, Ernst Karner, Helmut Koziol i Elisabeth Steiner, eds. *Tort Law in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter, 2011.
6. Hrabar, Dubravka. „Presuda u predmetu Krušković protiv Hrvatske (Zahtjev br. 46185/089, presuda 21. lipnja 2011.)“. U: *Presude o roditeljskoj skrbi Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, ur. Dubravka Hrabar, 45-61. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021.
7. Jakovac-Lozić, Dijana. „Posvojenje u praksi Europskog suda za ljudska prava“. U: *Europsko obiteljsko pravo*, ur. Aleksandra Korać Graovac i Irena Majstorović, 73-104. Zagreb: Narodne novine, 2013.
8. Josipović, Tatjana. „The Role of Human Rights and Fundamental Freedoms for the Development of Croatian Private Law“. U: *The Influence of Human Rights and Basic Rights in Private Law*, eds. Verica Trstenjak i Petra Weingerl, 199-246. Cham: Springer International Publishing Switzerland, 2016.
9. Keller, Helen. „Article 8 in the System of the Convention“. U: *Family Forms and Parenthood*, eds. Andrea Büchler i Helen Keller, 1-28. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia, 2016.
10. Keller, Helen i Alec Stone-Sweet, eds. *A Europe of Rights: The Impact of the ECHR on National Legal Systems*. New York: Oxford University Press, 2008.
11. Korać Graovac, Aleksandra. „Povelja o temeljnim pravima Europske unije i obiteljsko pravo“. U: *Europsko obiteljsko pravo*, ur. Aleksandra Korać Graovac i Irena Majstorović, 25-51. Zagreb: Narodne novine, 2013.
12. Koziol, Helmut i Vanessa Wilcox, eds. *Punitive Damages: Common Law and Civil Law Perspectives*. Vienna: Springer, 2009.
13. Majstorović, Irena. „Presuda u predmetu Ribić protiv Hrvatske (Zahtjev br. 27148/12, presuda 2. travnja 2015.)“. U: *Presude o roditeljskoj skrbi Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, ur. Dubravka Hrabar, 115-161. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021.

14. Majstorović, Irena, Ivan Šimović i Tena Hoško. „Obiteljsko pravo“. U: *Privatno pravo Europske unije - posebni dio*, ur. Tatjana Josipović, 765-806. Zagreb: Narodne novine, 2022.
15. Mihelčić, Gabrijela i Maša Marochini Zrinski. „Suživot negatorijske zaštite od imisija i prava na život u zdravoj životnoj sredini“. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 39, br. 1 (2018): 241-266.
16. Omejec, Jasna. „Značenje i doseg prava na poštovanje obiteljskog života u praksi Europskog suda za ljudska prava“. U: *Presude o roditeljskoj skrbi Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, ur. Dubravka Hrabar, 1-26. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021.
17. Peers, Steve, Tamara Hervey, Jeff Kenner i Angela Ward, eds. *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary, Article 7 (Family Life Aspects)*. Oxford, New York, Dublin: Hart Publishing, 2021.
18. Smerdel, Branko. *Ustavno uređenje europske Hrvatske*. Zagreb: Narodne novine, 2020.
19. Šimović, Ivan. „Presuda u predmetu Karadžić protiv Hrvatske (Zahtjev br. 35030/04, presuda 15. prosinca 2005.)“. U: *Presude o roditeljskoj skrbi Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, ur. Dubravka Hrabar, 175-190. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021.
20. Winkler, Sandra. „Obiteljski odnosi“. U: *Europsko privatno pravo – posebni dio*, ur. Emilia Mišćenić, 442-485. Zagreb: Školska knjiga, 2021.

Pravni propisi:

1. Haška konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 4/74.
2. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 18/97., 6/99. i 7/99. (ispravak), 14/02., 13/03., 9/05., 1/06., 2/10., 13/17.
3. *Naputak za postupanje Europskog suda za ljudska prava, Zahtjevi za pravednu naknadu*. Pristup 20. siječnja 2023. https://www.echr.coe.int/Documents/PD_satisfaction_claims_HRV.pdf
4. *Poslovnik Europskog suda za ljudska prava*. Pristup 20. siječnja 2023., <https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/POSLOVNIK/Poslovnik%20ESLJPa.pdf>
5. Povelja Europske unije o temeljnim pravima, SL EU C 202, 7. 6. 2016.
6. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90., 135/97., 8/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 76/10., 85/10., 5/14.
7. Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 99/99., 29/02., 49/02.
8. Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22., 156/22.
9. Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, br. 53/91., 91/92., 112/99., 129/00., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 96/08., 84/08., 123/08., 57/11., 148/11., 25/13., 89/14., 70/19., 80/22., 114/22.
10. Zakon o sudovima, Narodne novine, br. 28/13., 33/15., 82/15., 82/16., 67/18., 126/19., 130/20., 21/22., 60/22.
11. Zakon o sustavu državne uprave, Narodne novine, br. 66/19.

Sudska praksa:

1. ESLJP, A.K. i L. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 37956/11 od 8. siječnja 2013.
2. ESLJP, Adžić protiv Hrvatske, br. zahtjeva 22643/14 od 12. ožujka 2015.
3. ESLJP, Adžić protiv Hrvatske (br. 2), br. zahtjeva 19601/16 od 2. svibnja 2019.

4. ESLJP, C protiv Hrvatske, br. zahtjeva 80117/17 od 8. listopada 2020.
5. ESLJP, C. i D. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 43317/07 od 14. listopada 2010.
6. ESLJP, Gluhaković protiv Hrvatske, br. zahtjeva 21188/09 od 12. travnja 2011.
7. ESLJP, H.P. i dr. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 58282/19 od 19. svibnja 2022.
8. ESLJP, Jurišić protiv Hrvatske, br. zahtjeva 29419/17 od 6. siječnja 2020.
9. ESLJP, K.B. i dr. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 36216/13 od 14. ožujka 2017.
10. ESLJP, Karadžić protiv Hrvatske, br. zahtjeva 35030/04 od 15. prosinca 2005.
11. ESLJP, Koch protiv Njemačke, br. zahtjeva 497/09 od 19. srpnja 2012.
12. ESLJP, Krušković protiv Hrvatske, br. zahtjeva 46185/08 od 21. lipnja 2011.
13. ESLJP, M. i M. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 10161/13 od 3. rujna 2015.
14. ESLJP, Nagmetov protiv Rusije, br. zahtjeva 35589/08 od 30. ožujka 2017.
15. ESLJP, Paradiso i Campanelli protiv Italije, br. zahtjeva 25358/12 od 24. siječnja 2017.
16. ESLJP, Ribić protiv Hrvatske, br. zahtjeva 27148/12 od 2. travnja 2015.
17. ESLJP, Vujica protiv Hrvatske, br. zahtjeva 56163/12 od 8. listopada 2015.
18. ESLJP, X protiv Hrvatske, br. zahtjeva 11223/04 od 17. srpnja 2008.
19. ESLJP, Z. protiv Hrvatske, br. zahtjeva 21347/21 od 1. rujna 2022.
20. USRH, U-III-179/2020 od 28. listopada 2021.
21. USRH, U-III-843/2018 od 15. srpnja 2021.
22. USRH, U-III-891/2020 od 1. srpnja 2020.
23. USRH, U-III-1275/2018 od 4. veljače 2020.
24. USRH, U-III-1674/2017 od 13. srpnja 2017.
25. USRH, U-III-2094/2020 od 17. studenoga 2021.
26. USRH, U-III-2182/2014 od 17. lipnja 2014.
27. USRH, U-III-2461/2019 od 2. lipnja 2021.
28. USRH, U-III-2490/2018 od 14. studenoga 2019.
29. USRH, U-III-2602/2019 od 26. listopada 2021.
30. USRH, U-III-2776/2018 od 5. lipnja 2019.
31. USRH, U-III-3242/2019 od 29. siječnja 2020.
32. USRH, U-III-4005/2021 od 7. lipnja 2022.
33. USRH, U-III-4419/2017 od 28. prosinca 2017.
34. USRH, U-III-4820/2020 od 22. prosinca 2021.
35. USRH, U-III-4928/2020 od 18. ožujka 2021.
36. USRH, U-III-5232/2017 od 29. ožujka 2018.
37. USRH, U-III-A-5165/2021 od 20. prosinca 2022.

Maja Bukovac Puvača*
Sandra Winkler**

Summary

COMPENSATION FOR DAMAGES CAUSED BY VIOLATION OF THE RIGHT TO RESPECT FOR FAMILY LIFE

The subject of this paper is the problem of compensation for damages caused by violation of the right to respect for family life. In the first part of the paper, the authors will consider the interrelation between supranational and national sources of law, the combined interpretation of which makes it possible to identify minimum standards for the protection of family life and give a description of various life situations that may fall under the concept of “family life.” Furthermore, based on the decisions of the ECtHR and the Constitutional Court of the Republic of Croatia, an attempt will be made to show which issues related to compensation for damages caused by violation of this right can be singled out as the most controversial. First, the criteria used by the ECtHR and the decisions of this court in judgments against the Republic of Croatia when deciding on adequate compensation based on Art. 41. ECHR are shown. Subsequently, the examples are given of the decisions of the Constitutional Court of the Republic of Croatia in which violation of the right to respect for family life was found, and some questions are pointed out that arise after such decisions in relation to the responsibility for the harm inflicted on them. Based on the fact that regardless of whether the specific violation was found by the ECtHR or by the Constitutional Court of the Republic of Croatia, the same violation and the same harm is in question, therefore the authors have concluded that just as common minimum standards should be sought for the existence and application of common minimum standards in the normalization of the concept of family life itself, they should also be sought for the tort law position of the persons affected by its violation.

Keywords: *human rights; family life; damage; fair compensation; European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.*

* Maja Bukovac Puvača, Ph.D. Full Professor, University of Rijeka, Faculty of Law; maja.bukovac.puvaca@pravri.uniri.hr. ORCID: orcid.org/0000-0003-3266-2108.

** Sandra Winkler, Associate Professor, University of Rijeka, Faculty of Law; sandra.winkler@pravri.uniri.hr. ORCID: orcid.org/0000-0003-1639-6823.

